

Anita Bušljeta Tonković

Uvod

Gledajući ustroj i djelovanje spasilačkih službi pojedine države lako ćemo doći do vrijednih spoznaja o njezinu društvu i prostoru — prirodnom, ruralnom i urbanom. Usmjerimo li se na istraživanje međudruštva — *spasilačke službe — prostor*, utvrdit ćemo određene uzorke djelovanja, točnije politike upravljanja u kontekstu globalnog društva rizika (Bernstein, 1996, prema Yarwood, 2010). Na nacionalnoj razini, u europskim državama djeluju brojne službe spašavanja, većinom službe hitne medicinske pomoći, vatrogasci, specijalizirane vojne jedinice i ostale službe vezane uz koncept civilne zaštite. Tom sustavu pripada i gorska služba spašavanja (GSS).¹ Prostor na kojem primarno djeluje GSS, brdsko-planinski prostor, privlačan je planinarima, alpinistima i ljubiteljima adrenalinskih i alternativnih, često ekstremnih sportskih aktivnosti.² Privlačan je i drugim posjetiteljima, a dostupan im je većinom cijele godine. Nesreće i krizne situacije mogu se dakle dogoditi u bilo koje godišnje doba, stoga spašavatelji moraju biti spremni na intervenciju u svakom trenutku.

Ne postoje jednake nesreće, krize ili katastrofe i vrlo je mala vjerojatnost da se na istome mjestu ponovi jednak scenarij. Stoga je pristup održavanju stabilnosti, odnosno uklanjanju rizika i rješavanju nesreće ili katastrofe jedinstven, a uključuje različite

kombinacije aktera, vještina i opreme na konkretnom i specifičnom terenu. Složenost procesa održavanja stabilnosti, ali i spašavanja, dodatno je uvjetovana društvenim datostima, to jest političkim, društvenim i ekonomskim uvjetima na nacionalnoj i lokalnoj razini. Stručna znanja i dostupna tehnologija ključan su moment u održavanju stabilnosti, to jest uklanjanju većine rizika. Međutim, kada netom oslikana mreža »popuca«, odnosno kada se dogodi nesreća, kriza ili katastrofa, spasilačke službe obavljaju specifičnu ulogu, one naime »popravljaju, stabiliziraju ili ponovno uspostavljaju« narušenu stabilnost (Yarwood, 2010: 5). Na taj način spasilačke službe, osim prve pomoći unesrećenima, tu pomoć pružaju i sustavu koji se našao u svojevrsnom kolapsu.

Djelovanje gorskih službi spašavanja diljem svijeta obilježavaju tri društvena fenomena: rizik, volontiranje i solidarnost. O njima će biti riječi upravo u kontekstu društva rizika, odnosno *teorije o rizičnom društvu* kao temeljnog polazišta ove monografije. Kada je riječ o riziku, moguće je govoriti o određenom broju kvantitativnih zakona pri njegovu ispitivanju. Primjerice, ljudi će prihvatiti do tisuću puta veće rizike ako su na njih sami pristali. Prihvatljiva razina rizika stoji u obrnutom razmjeru s brojem osoba izloženih riziku. Drugim riječima, povećanjem broja osoba uključenih u rizičnu situaciju raste razina tolerancije prema riziku — tolerancija se povećava jer se rizik raspodjeljuje na veći broj osoba. Naime, radi se o principu podjednake pat-

¹ Dalje u tekstu koristit će se i kratica GSS, a za Hrvatsku gorsku službu spašavanja HGSS.

² Ekstremni sportovi kvalificirani su prema okruženju izvođenja aktivnosti, a vezani su uz povećan rizik od ozljede ili smrti, odnosno uz visoku razinu napora pri izvođenju te potrebnu spretnost i koordinaciju (Bač i Kalina, 2016).

nje i podjednake izloženosti (rizicima). Istrazivanja su također pokazala da su ljudske reakcije na žrtve katastrofalnih pojava pod utjecajem svojevrstne vremenske kompresije. Drugim riječima »vremenski koncentrirane« katastrofe toleriraju se manje od nesreća koje su »vremenski rastegnute«, odnosno onih čije se posljedice postupno kumuliraju (Krimsky i Goldig, 1992, prema Čaldarović, 1994: 213-124).

U općenitom smislu, sociologijsko procjavanje rizika vodi se pretpostavkom da ljudi uokviruju svoje spoznaje, percepcije i prosudbe socijalnim okvirima svojeg života (Čaldarović, 1994). Rizik je prema Ivanu Cifriću (2012: 324-325) procijenjeni stupanj opasnosti, odnosno vjerojatnost nekog nepredvidivog događaja, koji upozorava na moguću opseg budućih njegovih negativnih posljedica za ljude i okoliš. Stoga se svijest o riziku odnosi na budućnost, ne na sadašnjost. Ulrich Beck (1992) koristi se konceptom *društvo rizika* kako bi okarakterizirao suvremeno društvo kapitalističkog ekonomskog predznaka. Društvo rizika definira kao kompleksan sustav koji se nosi s opasnostima i nesigurnostima proisteklim iz ukupnog procesa modernizacije. U takvom društvu, društvu visoke složenosti, i manji poremećaji u funkcioniranju dovode do značajnih posljedica (Čaldarović, 1994). Beck (1992) smatra kako to društvo obilježavaju porast rizika i osobito proizvodnja rizika. Tri su njegove osnovne kategorije: a) prirodni rizici (prirodne katastrofe); b) rizici koje je prouzročio čovjek; c) tehnički rizici. Objektivna strana rizika odnosi se na postojanje rizika neovisno o tome percipira li se neki pogon ili događaj rizičnim. Subjektivna strana, odnosno socijalna konstrukcija rizika, odnosi se na procjenu stupnja rizika. Sve spasilačke službe, osobito gorske službe spašavanja, neraskidivo su vezane i uz objektivnu i uz subjektivnu procjenu rizika, u sve tri navedene kategorije. Naravno, potrebno je imati na umu da se društveno poimanje rizika mije-

nja i da zajedno s tom promjenom dolazi do stalnih prilagodbi u radu spasilačkih službi. Jednu takvu promjenu i prilagodbu dijelom ćemo oslikati u ovoj knjizi.

Opasnosti nisu prostorno, vremenski ni društveno ograničene, naime, današnji rizici zahvaćaju cijele zemlje i sve društvene slojeve, a budući da često prelaze nacionalne granice, govorimo o rizicima koji su dosegom globalni. Pritom se osobito misli na oblike proizvedenog rizika, poput onih koji se tiču zdravlja i okoliša (Beck, 1995, prema Giddens, 2007). Drugim riječima, globalno zatopljenje i posljedično ekstremne vremenske prilike te prirodne katastrofe, često uzrokovane antropogenim djelovanjem, predstavljaju globalnu kulisu djelovanja svih spasilačkih službi, pa tako i gorskih službi spašavanja. Zbog toga je jedna od temeljnih zadaća Hrvatske gorske službe spašavanja orijentirana na promicanje zaštite prirode (Statut Hrvatske gorske službe spašavanja, čl. 9.). S druge strane, hazardi, opasnosti koje nam prijete i rizici kojima se izlažemo u prirodnom okolišu rezultat su prirodnih procesa, poput kretanja vode, odnosno snijega, leda, stijena i kamenja. Ti procesi, između ostalog, rezultiraju snježnim lavinama, poplavama, klizištima, odronima. U planinskim su regijama ti procesi i izloženost takvim rizicima veći. Suvremena promišljanja unutar društva rizika polaze od jednostavne pretpostavke: prije nego se krene u obranu od rizika, potrebno ga je osvijestiti, proučiti i, po mogućnosti, što bolje predvidjeti.³ Ta nova *kultura bavljenja rizikom* označava svojevrstno upravljanje njime kroz društvenu, ekonomsku i ekološku perspektivu (Kienholz i sur., 2004).

Anthony Giddens (2005: 52), jedan od najutjecajnijih sociologa današnjice, ističe kako život u globalnom dobu znači suočavanje s raznolikošću novih rizičnih situacija. Dodaje kako ćemo, umjesto da budemo

³ Ovdje se radi o mitigaciji rizika, to jest upravljanju kriznim situacijama.

oprezni pri podržavanju znanstvene inovacije ili drugih oblika promjene, često morati biti hrabri te podsjeća da u korijenu pojma »rizik« stoji »usuditi se«. ⁴ Rekli bismo ovdje, usuditi se pomoći, riskirati da bismo pomogli, osjećati zadovoljstvo jer smo pomogli. Tako dolazimo do pojma solidarnosti, koji najjednostavnije rečeno označava uzajamnu pomoć (Orlić, 2019), odnosno stanje u kojem članovi društva imaju određene obveze jedni prema drugima. Tako definirana vezuje se uz koncept ljudskog kapitala, točnije dimenziju norme uzajamnosti (reciprociteta). Posljedično se veže i uz ostale dvije (mreže povezanosti i povjerenje) dimenzije ljudskog kapitala (Šalaj, 2007; Bušljeta Tonković, 2015). ⁵ Pojam solidarnosti u sociologiji vezuje se uz Émilea Durkheima, jednog od utemeljitelja sociologije. On organsku solidarnost pripisuje suvremenim društvima. Jedno od glavnih obilježja tih društava jest specijalizacija zadataka i sve jača društvena diferencijacija. Drugim riječima, podjela rada dovodi do međusobne ovisnosti, jer svatko treba dobra i usluge koje pružaju druge profesije (Giddens, 2007). Pojam solidarnosti temelj suvremenih politika solidarnosti. One su skup javnih postupaka, akcija i nastojanja koji izražavaju i reguliraju društvenu solidarnost. Kako je rečeno, polaze od pretpostavke da je solidarnost stanje u kojem članovi društva imaju obveze jedni prema

drugima. Opseg politika solidarnosti neprestano se širi: isprva su bile shvaćene kao politike smanjenja društvenih rizika, a potom su usmjerene k prepoznavanju i prevenciji rizika na nacionalnoj razini. ⁶ Među tim javnim politikama oblikuje se i politika usmjerena na organizaciju i jačanje nacionalnih službi za spašavanje.

Suosjećanje i solidarnost temelji su volonterstva. Ono predstavlja »aktivnost koja se poduzima slobodnom voljom pojedinca te osobnim izborom i motivacijom; bez želje za financijskom dobiti; u organiziranom okruženju (unutar nevladinih udruga, volonterskih centara, manje ili više organiziranih neformalnih skupina); u želji da se pomogne drugim osobama i društvu u cjelini, pridonoseći zajedničkim vrijednostima, bez osobnih interesa (...)«. ⁷ Volontiranje možemo shvatiti kao oblik socijalnog uključivanja i integracije. Doprinosi izgradnji kohezivnog društva stvarajući veze temeljene na povjerenju i solidarnosti. Na taj način utječe na jačanje ljudskog te unapređenje socijalnog kapitala. Naime, volonteri u svakoj državi predstavljaju golem ljudski potencijal koji posjeduje relevantna znanja i vještine korisne za širu zajednicu (Ćulum, 2008). Volontersko djelovanje kreira prostor u kojem ljudi, bez obzira na nacionalnost, religiju, socioekonomski status i dob, mogu pridonijeti pozitivnim promjenama u društvu, ono je »navika srca i građanska vrlina« (Ćulum, 2008: 7). O važnosti volonterstva govori i činjenica da je Sabor Republike Hrvatske 2006. godine usvojio Zakon o volontiranju, prvi te vrste u ovom dijelu Europe. ⁸

Istražujući motive za volontiranje, psihologinje Marija Juzbašić i Tena Vukasović Hlupić (2015: 283) odabiru funkcionalni pristup motivaciji i navode šest motivacijskih funkcija u podlozi volontiranja. ⁹ Funkcionalni pristup istraživanju te motivacije provjeren je u šest znanstvenih studija, kroz različite kontekste i aspekte volontiranja (Clary i sur., 1998, prema Juzbašić i Vu-

⁴ Rizik (tal. *risico*) najjednostavnije rečeno označava smion pothvat (Klaić, 1978).

⁵ Više o konceptu ljudskog kapitala vidjeti u Bušljeta Tonković, 2015.

⁶ Ovaj dio teksta oslanja se na Hrvatsku enciklopediju: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57063> (17. veljače 2020.).

⁷ Vidi Europski portal za mlade: https://europa.eu/youth/hr/article/45/3577_hr (18. veljače 2020.).

⁸ Dio teksta parafraziran s internetskog portala Volontiram Hrvatska!: <http://www.hcrv.hr/hv/vazno/osnovno/o-volonterstvu> (18. veljače 2020.).

⁹ *Funkcija vrijednosti*: vezana je uz brigu za druge ljude. *Funkcija društva*: volontiranje pruža mogućnost društva drugih ljudi i prijatelja te jačanje socijalnih mreža. *Funkcija razumijevanja*: mogućnost da osobe volonterskim radom dožive nova iskustva te priliku da usavršavaju znanja, vještine i sposobnosti. *Funkcija poštovanja*: uključivanje u volontiranje radi osobnoga psihološkog rasta i razvoja. *Funkcija zaštite*: osobe volontiraju radi zaštite vlastitog ega. *Funkcija karijere*: zadovoljava motive vezane uz dobiti koje volonteri dobivaju volonterskim aktivnostima, a koje mogu biti važne za buduću karijeru pojedinca (Juzbašić i Vukasović Hlupić, 2015).

kasović Hlupić, 2015; Miljković i Jurčec, 2015). Upravo se *motiv vrijednosti* pokazao kao najvažniji bez obzira na spol, dob i kontekst u kojem osobe volontiraju. Odnosi se na altruističnu brigu za druge ljude, to jest na djelovanje koje je u skladu s vlastitim vrijednostima. Slijede *motivi razumijevanja i poštovanja*. Ta se dva motiva za volontiranje odnose na doživljaj novih iskustava, usavršavanje znanja, vještina i sposobnosti, odnosno na potrebu za vlastitim psihološkim rastom i razvojem (Juzbašić i Vukasović Hlupić, 2015). Istraživanja su, dakle, pokazala kako volonterski rad nije koristan samo onome kome se pomaže, već i samome volonteru (Miljković i Jurčec, 2015). Drugim riječima, altruistične aktivnosti povećavaju životno zadovoljstvo. Volontiranje je povezano s različitim pozitivnim ishodima kada je riječ o psihološkoj dobrobiti osobe koja volontira i njezinu zdravlju. Dubravka Miljković i Lana Jurčec (2015: 117) tu tvrdnju objašnjavaju uz pomoć teorijskog koncepta *pristupa sreći*. Autorice ne raspravljaju o ugodnom životu, koji odgovara hedonizmu, već naglašavaju *angažiran i smislen život*: »Angažiran život temelji se na aktivnostima koje nas u potpunosti okupiraju i u koje smo u potpunosti uključeni, dakle na onim aktivnostima koje izazivaju stanje zanesenosti.« Primjerice, zaokupljeni možemo biti čitanjem knjige, sviranjem, poučavanjem djeteta, ali i rješavanjem nekog teškog problema. Što god činili, to zahtijeva potpunu koncentraciju, usmjerenost na aktivnost i korištenje različitih sposobnosti i vrlina. Iz toga proizlazi osjećaj sreće i zadovoljstva. »Smislen život, kao dodatak tome, pretpostavlja korištenje naših sposobnosti i vrlina za nešto što je veće od nas samih — obitelj, zajednica, opće dobro, znanje, pravda i slično.« Ukratko, volontiranje je ovdje objašnjeno kao aktivnost koja je »veća od nas samih«, za njezino obavljanje potrebno je biti »potpuno koncentriran i usmjeren«, iz čega proizlazi osjećaj sreće i zadovoljstva. Mo-

žemo li uopće zamisliti kakav je osjećaj koncentrirati se na spašavanje jednog, konkretnog života i pri tome uspjeti? Upravo je takav oblik volontiranja na djelu u gorskim službama spašavanja diljem Europe i svijeta.

Elementi teorije mreže aktera također su upotrijebljeni kao svojevrsan okvir unutar kojega će dijelom biti oblikovan tekst koji slijedi. Na taj je način, uz teoriju o rizičnom društvu u smislu temeljnog polazišta te koncepata solidarnosti i volonterstva, zaokružen istraživački *bricolage* uz pomoć kojeg je složena ova monografija.¹⁰ Teorija mreže aktera jest teorijski pristup vezan uz društvene i humanističke znanosti, a istražuje umreženost ljudskih i neljudskih aktera (Yarwood, 2010; Tabak i Kukić, 2018). Ta teorija proučava zapravo načine i uzroke nastanka i održavanja mreža u smislu praktičnog djelovanja (Abercrombie i sur., 2008). Britanski socijalni geograf Richard Yarwood (2010: 7-8) uz pomoć teorije mreže objašnjava djelovanje gorskih službi spašavanja u Engleskoj i Walesu. Ističe kako ona pomaže razumijevanju odnosa ljudskih i »neljudskih« aktera, primjerice čovjeka i potražnog psa. Treći akter, od ključna značaja pri istraživanju ustroja i djelovanja (gorskih) službi spašavanja, suvremena je tehnologija. Pojednostavljeno, ekipa koja pruža prvu medicinsku pomoć ne bi mogla pravodobno i stručno djelovati na terenu bez opremljenog vozila hitne pomoći, a s druge strane takvo vozilo ne bi imalo smisla bez ekipe koja ima ekspertna znanja za pružanje hitne medicinske pomoći. Kao četvrtog aktera Yarwood navodi okoliš. Poznavanje okoliša, terena na kojem ekipa djeluje, od iznimna je značaja, stoga je važno da se pojedini spasilački tim veže uz konkretan prostor. Ovdje možemo prepoznati i važnost djelo-

¹⁰ Tome valja još pridodati *desk analizu* prikupljanja i obrade dostupne povijesne građe, znanstvene i stručne literature te statističkih i ostalih, kvantitativnih i kvalitativnih, podataka.

vanja stanica HGSS-a kao organizacija osnovanih upravo na temelju pripadnosti prostoru. Taj prostor daje spasilačkom timu identitet te svrhu postojanja i djelovanja, a daje mu i nezamjenjivo, jedinstveno znanje vezano uz »snalaženje« na određenoj planini, u šumi, selu, gradu, općini. To lokalno znanje, poznavanje mjesta življenja, kulture i uvjeta života, spašavatelja čini nezamjenjivim. Tu je i »nadakter«, koji utječe na djelovanje službi spašavanja — širi, nacionalni, regionalni pa onda i lokalni sustav javnih politika. Taj sustav dijelom oblikuje organizacije i ustanove, a igra značajnu ulogu i u dodjeli, odnosno dostupnosti financijskih sredstava pojedine službe za spašavanje. Javne politike tako izravno utječu na moguće smanjenje rizika, osobito ako u obzir uzmemo pretpostavku da država donošenjem javnih politika i legislative, odnosno dodjelom financijskih sredstava, prva oblikuje ustroj i rad službi za spašavanje. Sintagma »smanjenje rizika« usko je vezana uz koncept *društvo rizika*, suvremenog društva čiji je jedan od neposrednih produkata upravo uspostava službi spašavanja kakve danas poznajemo (Yarwood, 2010).

Kao neke od osnovnih karakteristika timova gorskih spašavatelja Yarwood (2010) i Nichols i sur. (2014) navode izražen osjećaj samostalnosti, timski rad, disciplinu, odanost te snažan osjećaj privrženosti i prijateljstva. Isti autori navode čak posebnu vrstu socijalizacije kroz koju prolaze novi članovi koji uče kako se nositi sa situacijama životne ugroze. Potrebno je ovdje sagledati volontiranje i iz još jedne perspektive. Gorska služba spašavanja, čiji su članovi volonteri, nalazi se u stalnoj interakciji s ostalim spasilačkim službama (prvenstveno sa službom hitne medicinske pomoći, policijom i vatrogascima). Za razliku od gorske službe, koja jest dijelom financirana iz državnog proračuna, ali se nalazi u domeni civilnog društva i odlikuje je volontiranje, te službe kao dio državnog ustroj-

stvenog tijela podrazumijevaju zapošljavanje svojih članova. Dakle, u tim službama volontiranje nije uobičajena praksa. Članovi gorske službe, volonteri, neminovno su u kontaktu s ostalim službama. Britanski su autori Nichols i sur. (2014) istražili takve interakcije, a fokus istraživanja bio je na sve učestalijem korištenju usluga gorske službe spašavanja za potrage koje nisu vezane uz gorski i planinski prostor. Na taj je način gorska služba bila češće u kontaktima s policijskim i drugim službenicima te je trošila veći udio vremena na akcije koje su, kažu spomenuti autori, iz nadležnosti policije polako prešle u civilnu domenu. Ovdje se, uz pomoć novooblikovanih solidarnih politika, dodatna odgovornost pokušava prebaciti na civilni sektor. Dolazi do ponovne promjene odnosa na relaciji javni — civilni sektor. Tako se dodatno opterećuju volonteri, koji odrađuju posao nedavno većim dijelom vezan uz javni sektor. Moglo bi se reći kako takva praksa jest zakonski regulirana, služi općem dobru i oblik je solidarnosti prema svim članovima društva, međutim Nichols i sur. (2014) ističu da takvi zahtjevi utječu na spremnost za volontiranjem jer gorske su službe uspostavljene upravo kao službe spašavanja čiji su članovi planinari-volonteri, a osnovna im je zadaća pomoć i spašavanje u brdsko-planinskim područjima. Pritom se događa svojevrsan društveni proces. Naime, mijenja se prihvatljiva razina rizika u društvu i slijedom toga, promjenom legislative, proširuje se područje djelovanja gorske službe. U Velikoj Britaniji, kao i u većini europskih zemalja, gorska služba pripada području civilnog društva. U Engleskoj i Walesu financira se isključivo prikupljenim sredstvima, odnosno donacijama, dok u Škotskoj država dodjeljuje manji dio potrebnih sredstava za rad službe. Škotska je prema tom modelu sličnija Hrvatskoj. Uz to, u Velikoj Britaniji služba djeluje isključivo na temelju volonterskog rada, a spašavanje se ne naplaćuje, što je slučaj i u Hrvatskoj. U

nekim drugim europskim državama, primjerice u Švicarskoj, spašavanje se naplaćuje, najčešće putem privatnih osiguranja (Nichols i sur., 2014).

Marijan Šuperina i Krešimir Pogačić (2007: 236) upravo na tragu navedenoga istražuju koliko je Hrvatska gorska služba spašavanja uključena u traganje za nestalim osobama, s posebnim fokusom na akcije koje donedavno nisu bile u domeni HGSS-a. Kolika je involviranost HGSS-a u potragama, odnosno kako pomažu policijskim službenicima (znanjem, vještinama, opremom)? Naime, kriminalističke procedure traganja mobiliziraju velik broj ljudi i materijalna sredstva. Problem s kojim se policijski službenici ponekad znaju susresti nedostatak je potrebnih vještina, umijeća, znanja i opreme. Upravo su zbog toga, smatraju Šuperina i Pogačić (2007: 253), tijela državne uprave, poglavito policija, sve više orijentirana na suradnju s udrugama građana u pogledu ostvarivanja kolektivne i individualne sigurnosti građana i njihove imovine. Jedna od takvih udruga građana je i Hrvatska gorska služba spašavanja. »Zbog njene sve veće važnosti u ostvarivanju zadaća zaštite života, zdravlja i imovine u specifičnim uvjetima, u kojima se traže posebne vještine, znanja i umijeća uporabe zahtjevne opreme« spomenuti su autori »proveli raščlambu aktivnosti HGSS-a, poglavito u svezi sa sadržajima kriminalističkih procedura traganja kod nestanka osoba«. Zaključuju da je za svako krizno stanje potreban poseban scenarij kako bi se krizom upravljalo i ovladalo. Međutim, ni najbolji scenariji nemaju svrhu ako se ne ovlada vještinama njihove provedbe. Sustavi sigurnosti, zaštite i spašavanja najčešće ne mogu samostalno i bez suradnje ovladati nastalom situacijom. Naime, za uspješnu koordinaciju u kriznim stanjima, odnosno za uspješno rješavanje nastalog problema, moraju postojati timovi koji će zajednički i koordinirano *voditi igru*. U njihovu sastavu trebaju biti najsposobniji po-

jedinci. Dio takvih timova svakako su i pripadnici HGSS-a, koji se konstantno školuju, odnosno usavršavaju svoje vještine. Na taj način predstavljaju neizostavnu kariku suvremenih sustava zaštite i spašavanja, a uvelike pridonose i sustavu sigurnosti.¹¹ Potrebno je ipak naglasiti kako je osnovna filozofija GSS-a diljem svijeta jednostavan, ljudski odgovor na poziv u pomoć, a služi osobnom zadovoljstvu svakoga spašavatelja koji je pružio potrebnu pomoć.

Gorske službe spašavanja, u Europi kao i u ostatku svijeta, međusobno su povezane kroz međunarodnu organizaciju gorskih spašavatelja ICAR (engl. International Commission for Alpine Rescue). ICAR je utemeljen 1948. kao rezultat suradnje europskih država koje dijele brdsko-planinski prostor Alpa (Etter, Meister i Atkins, 2004). Osim gorskih službi i planinarskih društava, članovi ICAR-a su medicinska udruženja, znanstveni i razvojni instituti i sveučilišta iz četrdeset država svijeta, a ima sto dvadeset članova. ICAR je, jednako kao i gorske službe spašavanja, neprofitna organizacija. Sjedište mu je u Švicarskoj, a službeni jezici engleski, njemački i francuski. Organizacija predstavlja platformu kroz koju gorske službe i srodne organizacije dobivaju potrebne informacije i stručna znanja. Osnovna joj je zadaća poboljšanje kvalitete i sigurnosti svih aktera u procesu spašavanja te ujednačivanje tehnika spašavanja i opreme radi lakšeg zajedničkog rada ekipa gorskih spašavatelja diljem svijeta.¹² ICAR se sastoji od četiri stručne komisije — za medicinu spašavanja, za helikoptersko spašavanje, za zemaljsko spašavanje te komisije za potrage i lavine — koje predstavljaju »izvor svjetskog znanja i tehnike«,

¹¹ Na tu temu Vladimir Prebilić i Uroš Svete (2020) ističu kako su članovi slovenske gorske službe, zbog svojih specifičnih znanja i vještina, nezamjenjivi u misijama spašavanja, koje često nemaju veze sa spašavanjem u planini. Navode primjere spašavanja s visokih zgrada ili gradilišta, a kao glavni razlog uključivanja gorske službe u te zadaće navode profesionalnost, pouzdanost i brzu reakciju gorskih spašavatelja.

¹² Podaci citirani sa službenog internetskog portala ICAR-a: <http://www.alpine-rescue.org/xCMS5/WebObjects/nexus5.woa/wa/icar?menuid=1049&rubricid=238&articleid=10984> (22. siječnja 2020.).

odnosno »sve aktualno i značajno« kada je riječ o ukupnom svjetskom spasavalačkom znanju (Aleraj, 2010: 100). Hrvatska gorska služba spašavanja osnovana je 1950. godine kao interna služba Hrvatskoga planinarskog saveza. Međutim, od samih početaka u svojoj zamisli, kao i u svim pravnim aktima, oblikovana je kao služba od javnog značaja. Valja istaknuti kako je služba proteklih sedamdeset godina prošla proces razvoja koji je potaknulo civilno društvo (odozdo). Služba je s vremenom doživjela formalnopravnu preobrazbu (odozgo). Na taj način predstavlja jedinstven primjer suradnje civilnog i javnog pa i privatnog sektora.

Hrvatska je Gorska služba članica ICAR-a od 1992. godine. Od početaka članstva u ICAR-u (prije IKAR — CISA) hrvatski GSS delegira svoje najbolje predstavnike u svaku od ICAR-ovih stručnih komisija i potkomisija. Primajući vijesti i novosti iz svijeta gorskog spašavanja, svojim iskustvom također pridonosi svjetskom znanju na ovom području. O tome svjedoči i sljedećih nekoliko događanja. Nepuno desetljeće poslije učlanjenja, 2001. godine, u Hrvatskoj, točnije u Makarskoj održana je pedeset treća godišnja konvencija ICAR-a (Aleraj, 2010). Godine 2013. održana je još jedna godišnja konvencija ICAR-a u Hrvatskoj, ovoga puta u Bolu na Braču. Ta je međunarodna organizacija tako dva puta održala svoje konvencije u Hrvatskoj, a jednako toliko puta održan je u njoj Dog Handler Meeting, skup o potražnim psima. Godine 2005. u Paklenici je održan i ICAR-ov sastanak Medicinske komisije.

O važnosti Gorske službe spašavanja u Hrvatskoj, koja 2020. obilježava sedamdeset godina od osnutka i koja danas djeluje kroz 25 stanica te broji oko 1000 članova, govori i činjenica da je 2006. godine donesen poseban Zakon kojim se uređuje njezin ustroj, djelatnost i financiranje. Zakonom je definiran i sam pojam gorske službe kao »službe koja je osposobljena za spašavanje

u planinskom području i na drugim neurbanim i teško pristupačnim područjima pri nepovoljnim vremenskim uvjetima i drugim izvanrednim okolnostima« (čl. 3.). »Područja zaštite, spašavanja, traganja i pružanja pomoći HGSS-a obuhvaćaju sva nepristupačna mjesta koja zahtijevaju posebna znanja i opremu, a to su: planine, stijene, speleološki objekti, vodene površine, nepristupačne građevine ili dijelovi takvih objekata, ruševine, loši vremenski uvjeti i elementarne nepogode. Pritom je HGSS prihvatio osnovna načela zaštite i spašavanja koja uključuju predviđanje, planiranje, pripremanje, interveniranje, to jest spašavanje i rad na otklanjanju posljedica« (Šuperina i Pogačić, 2007: 236-237). Definicijom je ujedno utvrđen prostor u kojem Gorska služba najčešće djeluje. Radi se, naime, o planinskim, najčešće neurbanim i teško pristupačnim prostorima. Hrvatska gorska služba spašavanja Stanica Gospić, osnovana 1989. a reaktivirana 2002. godine, eklatantan je primjer djelovanja na takvim prostorima. Valja dodatno istaknuti kako je Stanica Gospić odgovorna za spašavanje na području Velebita te na području Plješivice i Kapele što joj daje jednu od ključnih uloga u spašavanju na planinskim prostorima Hrvatske općenito.

Ova je monografija nastala uz pomoć metodologije kombinirane iz triju znanstvenih polja: sociologije, povijesti i geografije. Najprije je upotrijebljena *desk metoda* prikupljanja i obrade postojećih podataka te analize dostupnih izvora literature (Rapley i Rees, 2018; Murray, 2018). Nakon toga upotrijebljena je kvalitativna metoda prikupljanja podataka — tehnika polustrukturiranog intervjua s narativnim dijelovima. U fokusu provedenih intervjua, kao podloga narativa o nastanku, razvoju i djelovanju HGSS Stanice Gospić, bila su tri društvena fenomena: rizik, volontiranje i solidarnost. Tijekom provedbe intervjua upotrijebljen je element svojevrsan *life-story* protokol (Murray, 2018), naime os-

novna je uputa sugovornicima glasila: »zamislite da pišete knjigu o Stanici Gospić, kako bi izgledao popis imena, događaja i akcija«. Na taj je način uz pomoć osobnog sjećanja i doživljaja članova Stanice Gospić oslikana društvena zbilja proteklih trideset godina, i to u smislu vrijednog socijalnog konstrukta (Atkinson, 2002). Polustrukturirani intervju s narativnim dijelovima također je korišten kako bi se dodatno rekon-

struirali događaji za koje nije sačuvana detaljnija dokumentacija (pisani trag ili fotografije). Istraživanje arhivskoga gradiva, ostalih povijesnih izvora i dostupnih podataka odnosi se na dio monografije koji prikazuje povijesni tijek razvoja HGSS-a i posebno Stanice Gospić, dok je na samom početku knjige dana analiza podataka važnih za oslikavanje geografske perspektive djelovanja HGSS-a i Stanice Gospić.